

diwar-benn ar werz a-orin eus Treger (an darvoudoù anezhi da vihanañ) : ur skouer vray eus ar beajoù a ra al lennegezh dre gomz a-dreuz ar vro (p. 139 sq.).

Yann Riou, Gast, alatô ! Petit lexique du breton parlé à Lampaul, à Plouarzel et à Trézien, Emgleo Breiz, 13,90 euro, 2008, ISBN 978-2-911210-79-4

Gortoz a reer bep tro gant mall labourioù nevez Yann Riou. Hag en taol-mañ ne vezer ket dipitet, tamm. Abaoe m'en devoa embannet *Échos du bord de mer / Mémoire, culture et langue bretonne à Lampaul-Plouarzel* (Emgleo Breiz, 2004) e weler mat petra eo e vetodologiezh : liammet an elfennoù zo anezhe ar gerioù (reoù ar pemdez koulz ar reoù teknik), an troioù-lavar, krennlavaroù, etc. Gwelet e vo ivez al lec'hienn *Trezianiz* war an net (<http://trezianiz.chez-alice.fr/>).

Ne rin nemet ur rebech : gwelloc'h e vefe bet kaout ar gerioù dindan ar stumm o deus er geriadurioù boas, rak er stumm m'emaint eo diaes tapout krog enne, nemet pa ouvezer en a-raok ar stumm o deus er vro-se. Da skouer ar ger **adoz** «aiguille» : mat e vefe bet soñjal en un dra evel **nadoz** evel antre ha kinnig **adoz** diouzhtu goude. Skouerioù all : **aboubal** < **amboubal**, **wil** < **c'hwil**.

Stummoù dibar a-leizh zo bet dastumet gant Yann Riou : **aenese** «quelque part par là», a c'hell bezañ bet levezonet gant **alese**, **akant** a c'hell bezañ diwar ar galleg **encan**, **deiz mad deoc'h** dindan **deiz** (ur formulenn impljet gant ar re gozh e penn kentañ ar c'hantved all, hag a zo skouerius eus al liveoù yezh, peuzkollet hiziv), implij **dever** er ster «devoir fait à l'école» (ha n'eo ket er ster moral), **dufoc'h** «plus noir», **alanig** «jeune enfant» (din da c'hoût zo aze un arver dibar eus ar ger kozh-se), **dende** «dundee» (skrivet **dunde** er skouer roet, dre fazi moarvat), **evar(n)** «ancre», **fleur** (p. 90, ar sterioù roet a sikour kompren ar stumm all **flour** en droienn **flour holen** «fleur de sel»), **gruja** (a glever **greujañ** e Treger), **gwara** (a gaver **gwariañ** ivez er ster «fausser, tordre»), **kamboulenn** (zo roet gant Gregor Rostrenn evit bezañ eus Treger gant ar ster «vallon, terrain vallonné», diwar **kamm + poull-enn**), **lamprezenn** «idiot» (a anavezan du-mañ gant ar ster «ar-souille», «celui qui boit beaucoup», cf. ivez geriadur Vallée, p. 416b), **marenn** «marraine» (n'on ket sur tamm e teu **Nenn** diwar **marenn**, daoust da gredenn ar vrezhonegerien un tammig e pep lec'h; **Nenn** ha **Nenenn** a gaver alies ivez evit ar vamm-gozh... hag a veze alies **maeronez**), **redere** «petit mascaret» (anavezet eo ivez ar stumm **redele** troet «neuvième vague»; cf. pennad Claude Sterckx, *Eskatologiezh ar C'hermaned ha hini ar Gelted*, hor Yezh 252 (2007), p. 29 notenn 46), **sklin** «écho» da skrivañ **sklint** ? Cf. **sklint-in**, **skolaer** «enseignant» (ha n'eo ket «élève»), **skriva** «écrire» (ar skouer roet diwar-benn ar moc'h a c'hallfe bezañ keñveriet gant un droienn dregeriek diwar o fenn, **ober skritur mat** «engraisser» ?), **tata** kentoc'h evit an «tad-kozh», **ti** (an implij er ster «chez» + kemmadurioù gant skouerioù splann).

War gerioù zo e vefe bet mat kaout skouerioù resisoc'h, evel gant **arvoriz** (p. 35) da c'hoût hag-eñ e reer gant ar ger-mell pe ne reer ket.

Iwan Wmffre, Breton Orthographies and Dialects / The Twentieth-Century Orthography War in Brittany, Vol 1 & Vol 2, Peter Lang, 2007, ISBN 978-3-03911-364-4 & 978-3-3911-365-1

Al labour-mañ zo bet yalc'hadet gant skol-veur Ulster. Sede ur skol-veur hag a blij dezhi al labourioù war ar reizhskrivadurioù, reoù ar brezhoneg, paneveken. Ha gant se e seblant studi ar reizhskrivadurioù bezañ deuet da vezañ un danvez studi, ur skiant...

Buan a-walc'h e komprenner eo savet al labour-mañ evel munutennoù ur prosez ha goût a reer mat piv eo an tamaller ha piv eo an tamallad... ha piv eo ar prokolor. Bezañ e lârfen eo ul labour a-enep ar peurunvan (hag ar reoù zo bet war-dro) hag ivez ur plede *post-mortem* evit Armañs Kervel. Met lâret n'eus nemet se el levr a vefe gwariañ ar wirionez. An aozer, Iwan Wmffre, zo yezhour hag e oar re vat ne c'haller ket difenn ur reizhskrivadur war fedoù yezhoniell nemetken : bezañ e ranker **derc'hel** kont eus an istor (istor ar yezh skrivet), eus an arguzennoù politikel (politikerezh yezh, fedoù glotopolitikel, etc.). Sede e klask diskouez, daoust pe zaoust, ec'h eo ar reizhskrivadur savet gant ar chaloni Falc'hun (notennet H gantañ), an hini gwellañ (gw. al levrenn daou dreist-holl). Din-me e vije bet reishoc'h reiñ un analiz yezhel da vat a-raok plediñ gant arguzennoù pe diarguzennoù

diwar-benn ar reizhskrivadur (da notenniñ e talvez reizhskrivadur kement ha «orthography» ha n'eo ket «correct orthography», p. 57). E berr gomzou e c'houlakaer ur reizhskrivadur hag e klasker lakaat anezhañ da glotañ gant ar studi yezh... Ur seurt argerzh soñjal a oa boutin e labourioù ar chaloni.

Met ar si gwashañ zo el levr, ma kaver traoù mat ennañ a-hend-all (I.W. a anavez mat yezh kreiz ar vro), eo ar mesked m'eo an dielloù pe ar menegoù degaset d'al lenner. N'eus tamm hierarkiezh nag urzhaz etreze. N'on ket sur tamm e teu a-benn al lennerien diouiziekl war an dachenn-se (da lâret eo ar braz eus al lennerien) da gompren pelec'h emañ penn an afer : servijañ a reer dimp dielloù diazez, pe fedoù diazez (evel diwar-benn emglev 1908 – p'emaomp ganti e c'heller menegiñ eo bet embannet en e hed en embannadur *Pipi Gonto* gant E. ar Moal, e 1908, ha da grediñ zo e oa bet embannet e stumm ul levrig distag un tammig a-raok), met ivez traoù n'o deus tamm plas ebet en ul labour evel-se (ur bern traoù zo live kaozioù bistroioù pe gwashoc'h, evel p. 307 notenn 278 pa vez kontet dimp an diviz etre L. Kervoas ha L. Fleuriot e privezioù Karaez...; pe hep interest evit ar gaoz (gw. pp. 64-65); pe neuze int tennet diouzh o c'henarroud hag gant se ne c'heller ket reiñ muioc'h a dalvoudegezh dezhe evit lizhiri prevez, n'int morse bet skrivet evit bezañ embannet...). Gant an evezhiadenn diwezhañ-mañ e komprener ivez eo stag ar brezel-se (n'on ket sur eo azas an titl-se...) ouzh darempredoù etre tud, unan anezhe o tont ingal : Meven Mordiern. Evitañ e oa bet graet an dibab da vat e 1908 ha ne oa netra da cheñch goude (ha gwazh a se evit Gwenediz...), rak, moarvat, cheñch un dra bennak, a oa digeriñ an nor d'an distabiled (ha war ar poent-se, ar poent-se nemetken, e oa ar wirionez gantañ).

Meneget 'm eus troidigezh amreizh ar ger “reizhskrivadur”, sede penaos ne vêr ket souezhet o lenn Petra 'dalv ar ger “peurunvan” hervez an itron Morvan : “surunifié ou superunifié” (p. 71). Met an itron Morvan n'eo nag istorourez, na yezhourez, na sokioyezhonourez... Ar ger «peurunvan» a deu da heul an emglev a oa bet e 1908 hag a reer «unvan» anezhañ ivez. Ha mann ebet all. Diwar-benn emglev 1941 e vêr buket war ar fed emañ e-kreiz ar brezel dindan ren an Nazied, met ral a wezh e vez lakaet e perspektiv gant ar rak-emglev a oa bet en Oriant e 1936 (eno 'oa ar braz eus skrivagnerien Gwened, dindan renerezh Langleiz). Ankouaet e vez re alies displegañ piv en devoa kinniget ar zh da gentañ : Gwenediz e penn-kentañ an xx^{vet} kantved. Stagañ an traoù da zardvoudoù an eil brezel zo troc'hañ un tamm mat eus an istor...

Komzet 'vez ivez eus reizhskrivadur ar Gonideg, met nebeut a oar n'eo ket bet morse degemeret evel ma oa : gwellaet (eeunaet a vefe reishoc'h lâret) e oa bet gant Kervarker, dreist-holl.

Met Petra eo ar reizhskrivadur, da betra servij : ur benveg pe un arm ? Evidon-me eo ur benveg diazezet war un norm degemeret gant an holl (pe ar braz eus an dud da vihanañ) da vont eus an normativañ d'an normalizañ. Ha mann ebet all. Tabutal war an normativañ zo tabutal war an normalizañ... An normalizañ a ro bod d'ar c'helenn, d'ar mediaoù, d'ar vuhez foran... An normalizañ eo alc'hwez dazont hor yezh.

John T. Koch in collaboration with Raimund Karl, Antone Minard, and Simon Ó Faoláin, *An Atlas for Celtic Studies / Archaeology and Names in Ancient Europe and Early Medieval Ireland, Britain, and Brittany*, Oxbow Books, Oxford, 2007, ISBN 978-1-84217-309-1

Ur pikol labour eo an atlas-se. Ul labour bet renet gant John T. Koch, anavezet mat war dachenn ar studi predenek (*Gallo-Brittonic' vs. Insular Celtic' : The Inter-relationships of the Celtic Languages Reconsidered* e Mélanges Fleuriot, Skol, 199; *The Gododdin of Aneirin*, University of Wales Press, 1997). Tro hon devo da gomz hiroc'h, diwezhatoc'h, diwar-benn ar pezh labour-mañ.

Al levr zo dediet da vemor Gwenael an Dug.

Joël Cornette, *Le Marquis et le Régent / Une conspiration bretonne à l'aube des Lumières*, Tallandier, 25 euro, ISBN 978-2-84734-482-0 + 1 CD

Ur pikol levr diwar-benn Pontkalleg an hini eo. Div lodenn zo : hini an istorour, Joël Cornette, ha hini an hengoun studiet gant Eva Guillorcl (souezhus ne vefe ket lakaet hec'h anv war golo al